

ján napjainkig bekopogtatott. Halálának négyszázéves fordulóján tehát méltán állunk meg kegyeletos érzéssel és emlékezéssel.

Dr. Karl János

Sajátosan magyar személyiségjegyek nevelői befolyásolása.¹⁾

I.

A *tudomány* nem az *érzelmek* dolga. Mégis: komoly érzelmi és morális alap nélkül, az emberi lélek meleg lendülete és emberszeretet nélkül, magasabbrendű eszmények felé irányuló törekvések nélkül valóban jelentős értékű teljesítményt általában még tudományai terén sem tud elérni az ember. Különösen kevésbé érhet el nélkülük komoly eredményt a nem a külső természetre, de a saját magára, az *emberre* irányuló kutatások terén, a legkevésbé pedig éppen az *embervezetés gyakorlati* feladatai terén, így a legegységesebb jelentőséggel a *nevelés* terén.

Ha vannak — természetes emberi eszményeinkhez mérten — lelkieg magasabbrendű és alacsonyabbrendű *egyének*, vannak magasabbrendű és alacsonyabbrendű emberi *közösségek* és nemzetek is. Az emberi személynek *egyéni* magasrendűségi igényei természetes biopszichés megalapozottságúak: a magasabbrendű kibontakozásra való vágyakozás és törekvés gyökerei a *velünk született* legmélyebb alkati jegyekben, a legmélyebb személyiség-réteg bizonyos végső szükségleteiben és egyéb végső határozányaiban találhatók fel,²⁾ a kollektivitások magasrendű fejlődése pedig elsősorban az *összetevő*, és főleg vezető, törvényhozó, de még sokkal inkább a *végrehajtó és nevelő* egyének általános személyi magasrendűségétől (és mellette, természetesen, szakszerű hozzáértésétől) függ.

Az alábbi fejtegetéseket elsősorban két vezető szempont irányítja: a *magasrendű nemzet* eszményének és a sajátosan *magyar* értékek jobb felismerésére, megvédésére és erősítésére irányuló feladatnak — nyíltan valljuk: érzelmett — szempontja. Ez a két szempont lélektani, történeti, morális joggal kapcsolódhat egymáshoz. 1. A személyi magasrendűségnek egyik nélkülözhetetlen bélyege bizonyos *ellentéteknek*, — amelyek a fejlettségnek alacsonyabb szintjein egymással meg nem egyeztetetők — magasabbrendű szintézisben való *áthidalása*, legyőzése, egységbe kényszerítése. Már Szent István egy *magasrendű* morális és történeti feladatot jelölt ki e nemzet számára: *különböző népfajok* lelki jegyeinek és természetes emberi érdekeinek (magyar szellemű) *összeegyeztetését* és *Nyugat és Kelet* egymáshoz kapcsolását, illetve legalább összeültetőiközéseik tompítását. A magyar történelem és kultúra egy évezreden

¹⁾ A *Kereskedelmi Szakiskolai Tanárok Országos Egyesületének* választmányi ülésében, 1939. december 9 én tartott hasonló című előadás után.

²⁾ L. részletezőbben a szerző következő tanulmányaiiban: *A személyi magasrendűség alapjai és kibontakozása* (*Szellem és Élet*, 1937—38. és *Új Élet Felé*, 1. sz.)

át becsülettel *végezte* is ezt a hivatását (eddig főképen a Nyugat megvédésével). — 2. Történeti tény, (— amelyet irodalmunk, általános kultúránk, de sajátos színezetűekké alakult intézményeink is egyként igazolnak —): abban a népi és nemzetiségi sokszerűségben, amely a Kárpát-medencében kialakult Magyar birodalmat mindenkor jellemezte, állandóan a *magyarság* játszott — a maga igen sajátos: *megértő* egységesítésre és *tartós vezetésre* őt alkalmassá tevő lelki jegyeivel — középonti szerepet, amely még a néphagyományok alakulásában és abban a sajátos néplélektani érdekességben is tükröződik, hogy azok a lelki személyiségjegyek, amelyeket akár hazai megfigyelők, akár külső országokból idejött megfigyelők mint a magyarságra *általában* — tehát az éppen ilyen kevertségű *egész* magyar nemzetre — jellegzetes vonásokat bármikor is kidomborítottak, e jegyek — amint erről kísérleti személyiségvizsgálataink eredményei ma már *exakt* bizonyosságot is szolgáltatnak — általában éppen a magyar fajtájú, *fajilag* is magyar magyarságnak jellegzetes bélyegei.³⁾ Ilyenek pl. a nagylelkű lovagiasságnak, a sajátos temperamentumnak, virtusnak és katonai erényeknek, az idegekkel szemben való viselkedésnek, az érzelmi, családi és természeti józan és komoly beállítódásnak, a szélsőségek közt hánykódó és szalmalángos hangulati, kedélyi, akarati életnek, valami fatalizmusnak, a délibábos romantikának és egy józan realizmusnak, nagy konzervatívizmusnak, méltóságnak, „arisztokratizmusnak“, büszkeségnek, a szabadságszeretetnek, a passzív rezisztencia erejének, a makacsságnak, dacnak, stb. stb. jegyei. Furcsa szövedéke ez a lelkiség érdekes, ritka, sokszor egymástól igen eltérő, sőt ellentétes lelki jegyeknek, amelyek mégis egy egészen különös (éppen ezért érdekes) *egységes* bélyegzettségű lelkiséget alakítanak ki, az ellenmondások ellenére — sőt részben éppen ezek váltakozó, egymásmellett való előfordulása által —; különösen egységes színt, olyant, amelyik az idegenekre — ha fölszított, elfogult gyűlölet *elevé* nem teszi őket velük szemben vakokká — valami varázslatos, vonzó hatással és asszimilálódásra természetes úton hajlamosítóan hat. Valamely földrajzi terület története és kultúrája nemcsak a „*táj*“ jellegzetességei, hanem a rajta élő *ember* által is meghatározatik . . .

Ebben a szentistváni különös magyar egységben — nagy összeütközéseknek, széthúzásoknak és egyéni és közösségi tragikumoknak e mély ősforrásában és ősvadonában, amelyet a természet, éppen a magyar lelkiség által is, mégis egységbeperancsol — a világháború szerencsétlen vége meg-gújult (de tartós sikerre soha eddig nem juthatott) régebbi történeti kísérletek után új, nagy, szomoró irtást, széthasító munkát végzett. De vajjon tartósabb eredménnyel-e? Ezer év történeti tanulságainak alapján, de éppen így személyiséglélektani legmaibb kísérleti vizsgálataink eredményei alapján: egyetlen pillanatig sem hihetjük ezt. A széthasítás mesterséges volt, — ám nincsen olyan emberi

³⁾ Erről részletesen beszámolt a szerző két kassai előadásában: 1. a *Magyar Nemzetpolitikai Társaság* felvidéki osztályában „A Kárpát-medence népeinek lelki egysége felé“ címen (1939. dec. 18. — 1. a hasonló című cikket is a *Magyar Nemzet* 1940. febr. 4-i számában), 2. a *Kazinczy Társaságban* „A magyar lélekről“ címen (1940. jan. 26.)

erő, amelyik tartósan tudott volna erősebb lenni a természetnek (— a fizikai és az emberi, *lelki* természetnek —) kényszerénél. Az ember — próbálkozzék bármennyit is az ostoba ellenszegüléssel — kicsinységében nem tehet igazában mást, minthogy, akarva-nemakarva, végeredményben *alkalmazkodik* a természethez. Minden praktika és leleményesség, minden technikai fejlődés, minden ágyú és bomba eredménytelen a természeti törvényekkel (és ezek között a lelki törvényekkel) szemben. Mi itt vagyunk, minden kicsinységünk és minden kevertségünk ellenére is, magyarok, Európa e pontján: és amíg oly lelki bélyegekkkel bírunk (vagy legalább bírnak azok, akik közülünk fajlag a legkevésbé keverték), amelyenekkel néhány valóban vezető magyar és *a magyar ifjúság általában még ma is* bír: ez a lelkiség ma is és a jövőben is tovább fogja végezni a maga egységbe vonzó és készítő, Nyugatot és kultúrát védő és terjesztő történeti feladatát. A lelkileg magasrendű személyiség sajátos „*autonom súly*“-lyal bír: bír ilyenl a magasrendű *közösségi* és *nemzeti lelkiség* is. A magyarság növekvő európai és tengerentúli tekintélye, „*súlya*“ (— figyeljük csak meg: mennyire egyenes vonalban és tartósan emelkedő ez, Apponyi népszövetségi szereplésétől kezdve Telekiig és Csákyig —), a „*baráti*“ körök kiszélesedése és a már kistrészből „*testileg*“ is, területileg megindult feltámadás csak természetes, és csak *első* következményei az emberi lélektől természeti kényszerből megindult „*jóvátétel*“-nek.

Az emberi cselekedetekben a *lelki* kényszer végeredményben erősebb a külső kényszerénél: az egész emberi fejlődés (pl. a szociális szellem, az egyenlőségi gondolat, az emberek egymásközi közeledése stb. terén) és a történelem — ha kellő magasság perspektívájában tudunk szemlélődni — bizonyíthatja ezt. A múltból bizonyosság reá pl. a régi görög szellemnek örökké vált élete, az újkorból pl. az angol lelkiségnek világgazdasági és politikai történelemformáló ereje. Hisszük, hogy a *magyar* lelkiség történelemformáló ereje is, ezer év után is, fog tudni még újabb eredményeket felmutatni.

II.

Mennyiben ítélhető a faji (vagy inkább: *fajta*-) kérdés *neveléstani* kérdésnek? Röviden a következőképen felelünk: a fajta-problémák — lélektani szempontból — nem egyebek, mint *típus*problémák. Jól tudjuk, hogy a tipológiai problémák tisztázásának és arra vonatkozó helyesebb felismeréseinknek, hogy vajjon növendékünk ehhez vagy ahhoz az embertípushoz tartozik-e, nagy a neveléstani fontossága. *Ezért* van neveléstani jelentősége a nevelendő egyének *faji* bélyegei ismeretének is. Nem misztikumokról, de egyszerű természeti valóságokról van itt szó: és a könnyebb tájékozódás, a világosabban látás és a helyes ítélkezés szempontjából bűn e kérdésekből mithoszt csinálni és azokat a közönség elé — korlátoltságból vagy hamiskodásból — mithikus *titokzatosságba* burkolni. Le kell vele világosan számolnunk: az *örökölt egyéni alkatban*, (konstitúcióban) megnyilatkozó végső biopszichés meghatározottságaink — és ezek között a fajtajellegzetességek is — az egyén

számára végső érzéklési, érzelmi, értelmi képesség-, törekvés-, hajlam-, beállítódás-alapokat és végső kirobbanás-, fejlődéslehetőségeket jelentenek. Érvényesülnek még akkor is, ha az egyén magát *tudatosan* valamely *másik* fajhoz tartozónak vallja is, sőt ha *szándékosan* és egész akaratával megváltoztatni akarná is. Bár a nevelés (— és elsősorban egy nagyon gondos, körültekintő, komoly és önlegyöző önnevelés —) *ténylegesen* is képes módosítani az egyén aktuális ösztön-, érzelem-, gondolat- és akaratmegnyilvánulásain, ezek a nem az *örökölt* alkatban horgonyozott módosulások csak az örökölt alkatban megalapozott kereteken belül és lehetőségek szerint állhatnak elő, lényeg szerint nem is örököltetnek át az utódokba, és arra sem elegendők, hogy az egyénben a *végső*, veleszületett lelki szükségleteket és hajlamcsirákat, érzéklési, motorikus, értelmi és egyéb képességeket stb. legmélyebb lényegükben változtassák meg. Es az egyén természetes rokonszenvei, érzelmi világa, beállítódásai önmagával, másokkal, a külső természet dolgaival stb. szemben, gondolkodásmódja stb. szintén alig fog szenvedni lényeges változást. Ha a nevelés *igazán jelentőset* kíván megváltoztatni valamely embercsoport, közösség, nép örökölt tulajdonságain (ezek között természetesen az örökölt fajta-tulajdonságokon is) akkor *nemzedékeken át, egy és ugyanazon irányban, állandóan és következetesen* kell hatnia. Olyan, nemzedékeken át következetesen keresztül vitt nevelés, amelyik éppen *faji* jellegzetességeket kívánt volna átalakítani, az emberi történelemben azonban még elő nem fordult: így a faji jegyek módosulásai a történelem folyamán mindaddig csak a történeti események és átélések, a megtörtént keveredések stb. *esetlegességeitől* függően jelentkeztek. Érthető így, hogy egyes fajtáknak *némely* jellegzetessége évszázadokon vagy akár évezredekken át is lényegében változatlanul maradt fenn, míg ugyane fajták *egyéb* jegyei, az átélt történeti események állandósult lelki következményeképpen, módosultak, sőt új jegyek is alakultak ki. Az olyan nevelés, amelyik a maig érvényesülteknél tökéletesebben kívánna számot vetni (mert hiszen megtehetné, ha „akarná”) a tudománynak már elért ismereteivel, kellő számot tartoznék vetni a nevelendő állampolgárok fajtabeli különbözőségeivel is és a faji jellegzetességek esetleg kívánatos lassu *átalakításának*, módosításának *természetes* lehetőségeivel is. Mert hiszen egyfelől a fajta-jegyek rendkívüli természeti változatlansággal, mintegy „makacssággal” örököltetnek át századokon, sőt tán évezredekken keresztül (mintegy végső és változatlanul maradni törekvő elemszerúségekként, még a legbonyolultabb keveredések eseteiben is), de mert, másfelől, ezek a fajta-jegyek mégis — nemcsak a *növényvilágban* és házi *állataink világában*, hanem az *emberi világban* is — alakíthatók, megfelelő eszközökkel módosíthatók és *nemeshíthetők*. Erről a legtöbb országban ma még alig is lehet szó: nemcsak a szükséges ismeretek újszerűsége és a nevelők előtt jórészen ismeretlen volta miatt, de azért sem, mert mai nevelésünk — legalábbis a „művelt” európai államokban — általában még ma is elsősorban a mindig és mindenütt egyenlő „*általános emberi*” lelki szkéma jegyében történő nevelés, bár „általános” ember mint élő konkrét valóság, a „valóságos” életben nincsen: a nevelői gyakorlat pedig ezzel a *konkrét valósággal* dolgozik.

Ha egy meghatározott népcsoportot élesebben szemügyre veszünk, sokszor úgy látszik, hogy nem pontosan fedik egymást a mi (mai) tudásunk szerint talált *bioszomatikus* (testi) és az aktuálisan érvényesülő *lelki* személyiségjegyek. A magyar fajbiológia pl. a magyar népességben két domináló „tösgyökeresen” magyar fajtát ismer: a „turánid”-ot („alföldit”, „törököset”) és a „keletbalti”-t („keleteuropid”-ot). Éppen így két vezető *német* fajtát ismer hazánkban: az „északit” és az „alpesit” (a német irodalomban leggyakrabban az „ostisch” néven említett fajtát), és ugyancsak két vezető *szláv* fajtát különít el: a dinárit és a keletbaltit. A nemzetiségek biológiai faji meghatározottságának e kettőssége, sőt többsége ellenére (hiszen pl. csak az ősien „magyar” típusú testvéreink között is vannak még ma is meglepően tiszta „mongolid” típusúak, továbbá „riezán”-ok („rjäsän”-ok), stb. is, a szlávok és a németek között is vannak még más fajtájúak), *lélektani* szempontokból mégis valamelyes joggal beszélhetünk *egy*, többé-kevésbé azonos, *a* magyar lelkiségről, *a* (magyarországi) német vagy szláv lelkiségről, stb. Másfelől viszont könnyen megállapítható az is, hogy *egy és ugyanazon* fajtának egyénei *nemzetiségi* különbségeiknek megfelelően eltérnek egymástól. Így pl. a keletbalti magyar nem szükségszerűen ugyanaz, mint a keletbalti szláv, és a németországi „északi” illetve „alpesi” németek éppen nem szükségszerűen ugyanolyanok, mint a bizonyos tekintetekben már alkalmazkodott, adaptálódott magyarországi fajtestvéreik, és bizonyos, hogy a zsidók is pszichésen kissé különböznek egymástól a szerint, hogy maguk és ősük mely államban éltek rövidebb vagy hosszabb ideig. Kétségtelen, hogy *lelki* asszimilációról — bizonyos fokban — beszélhetünk, még akkor is, ha a fajbiológusok azt mutatják ki, hogy a különféle fajtájú szülők eltérő testi jegyei az utódokban *asszimilálódás nélkül*, külön-külön, egymás mellett érvényesülnek. E tekintetben, úgy ítéljük: különösen a következő tényezők bírnak nagy jelentőséggel:

1. A természetes *biológiai alkalmazkodás*, amelyik még a *testi* jegyek tekintetében is — ha csak átmenetileg is — érvényesül: ha pl. egy növényfajja kedvezőtlen körülmények közül (amelyek között — pl. alföldről hegyvidékre áttelepítve — csak *kicsiny* növésvé fejlődhet) generációk mulva visszakerül eredeti, számára ismét kedvező körülményeket biztosító termő helyére, itt újra azonnal visszanyeri ősi *magas* természetét; közben azonban egy kis satnyulás mégis elkövetkezhetett a fajtában.

2. Az élő egyéni pszichének az a törekvése, hogy még *ellentétes jegyeit* is valahogyan egybehangolja, lehető *összhangba* kényszerítse, — és azok, akik éppen a legellentétebb pszichés jegyeket tudják valamely egységbe kényszeríteni önmagukban, a *legértékesebb* egyénekké válhatnak.

3. A *tapasztalatok*, élmények, (nevelői és egyéb) befolyásoltságok lélek-alakító hatása; ezzel kapcsolatban

4. a *lelki* tényezőknek a *testiekre* való általános visszahatása is (— amit pl. minden orvos is jól ismer, vagy legalább jól kellene, hogy ismerjen —); végül

5. a különböző átörökített jegyeknek *sokféleképpen* lehetséges ösz-

szerendeződésével és foki értékkülönbségeivel jelegzetes sajátos *egyéni* személyiségi *egész-színezetek*, amelyek determinálóan visszahatnak magukra a részekre: „az egész előbbvaló a részeinél” — e tétel lélektani (életesen kauzális és teleologikus) érvényesülését ma már felesleges újra bizonyítani akarni.

E „szabad” változási lehetőségek természetesen csak az örökletes konstitúcióival megadott fejlődés-keretek között érvényesülhetnek, ám az élő anyagnak igen nagyfokú *plaszticitását* nem szabad lekicsinyelnünk. Végeredményben minden lelki spontán alakulás és kívülről alakíthatóság is (így a tapasztalati élmények és a nevelés hatása is) a maga *legvégső* biológiai lehetőségeit e plaszticitásból is meríti.

A kép teljességéhez még egy megjegyzés kívánkozik: kísérleti vizsgálataink azt bizonyítják, hogy egyes *ősrégtől ismert* magyar személyiségjegyek valóban meglepő, szinte egyenesen megdöbbentő változatlansággal látszanak élni még a *mai* magyarságban is. De a magyar életbeállítódásnak és életvezetésnek *egésze*, még a legtiposabban turanid vagy keletbalti magyarban is, ma mégis bizonyára más, mint — föltehetően — az ősmagyaroké lehetett. Kétségtelen, hogy a történelem során lelkileg átalakultunk.⁴⁾ Egy mai magyarnak lehet pontosan ugyanolyan koponyaalkata, orra, szeme, hajszíne, stb., stb., mint volt pl. ezer évvel ezelőtt elhunyt valamely ősenek: az életet valamennyire mégis másként nézi, értékeli, küzdi: tör:énelem, kultúra, hagyomány, környezet (beleértve a nevelést is), egyéni tapasztalatok sorozata egyetlen élő személyt sem hagy befolyásolatlanul, benne, mindben, ott él tovább őseinek minden átörökített és saját magának minden átélt tapasztalata.

III.

A *Kereskedelmi Szakoktatás* 1939. jún. számában⁵⁾ rövid vázlatban foglalkozva általános öröklés- és fajelméleti kérdésekkel, már megkísértem a számotvetést a magyarországi különféle jelentősebb emberfajták pszichés jellegzetességeinek az *eddig* tudományos ismeretek és hitelt érdemlőeknek tetsző megfigyelések alapján való összefoglalásával. Együttal — gyakorlati példák szemléltetésével is — utaltam fajlélektani ismereteknek a *gyakorlati nevelői* munkában tehető értékesítésére is (így pl. a „dac” kezelésének kérdésében). A *Kereskedelmi Szakiskolai Tándorok Országos Egyesületének* 1938. évi soproni közgyűlésén, a *magam* újabb — kérdőíves — személyiségvizsgálataival⁶⁾ foglalkozva, utaltam az így exakt eredményekre elvezető *kísérleti személyiségvizsgálatoknak* általános neveléstani jelentőségére. Mostani fejtegetéseim a mondott saját kísérleti személyiségvizsgálatok eredményei alapján foglalkoznak e kérdéssel, természetesen különösen azokra a vizsgálati eredményekre tá-

⁴⁾ A történeti sors lelkiség-alakító hatására jó példa a *zsidóság* mai lelki személyiségképe. (Erről a szerző röviden beszámolt az alább említendő *zürichi* pszichotechnikai értekezleten; 1939. aug.)

⁵⁾ A *magyar nevelői eszmény és a hazánkban élő emberfajták* címen megjelent a *Keresk. Szakoktatás* 1939. jún. számában és az *Új Élet* 6. számaként.

⁶⁾ A *személyiség kísérleti vizsgálata* címen (1937. szept. 26.)

maszkodva, amelyeket — különféle tanintézetekben, és kis részben fel-
nötteken is, — magyar fajtájú kísérleti személyeken végeztem.⁷⁾ Azoknak
a kísérleti személyiségvizsgálataimnak lélektani alapjairól, módszeréről,
előnyeiről, amelyeket fajtavizsgálataimban is hasznosítottam, részletezően
szóltam A *személyiség szerkezete és kísérleti vizsgálata*⁸⁾ c. tanulmány-
ban, ahol a kérdőívemben tartalmazott *kérdéseket* is közöltem. Ez a viz-
sgálati módszer — távolról — rokon az új német fajlélektani kutatások-
nak azzal a kikérdező módszerével is, amelyet pl. G. Pfahler hasonlít.
Lényeges eltérést jelent azonban a két vizsgálati módszer között már az
a tény is, hogy míg a német módszer a *szabad kikérdezés* útján igyek-
szik kísérleti személyeinek személyiségébe mélyebben belelátni, és ezért
esetről-esetre kissé eltérő kérdésekkel tartozik dolgozni, a magam kér-
dőívei *minden* kísérleti személyhez *ugyanazokat* a kérdéseket teszik fel,
pontosan azonos formában. Ez könnyebbé teszi már a szóbeli feleletek
minél pontosabb *feljegyzését* is, mert a válaszfeljegyzőnek nem kell kü-
lön figyelmet szentelnie a feltett kérdés finomabb módosulásaira és nem
kell a nyert válaszokat azoknak megfelelően egészítenie ki és értelmeznie.
Legfőbb haszna e minden esetben ugyanazonos kérdéseknek azonban
az, hogy lehetővé teszi a nyert válaszok legpontosabb egymásközi
összehasonlítását. *Időmegtakarítást* is jelent azonban ez az eljárás (és
lehetővé teszi, amint azt alább külön is említeni fogjuk, a kérdéseknek
tömegvizsgálatokban való hasznosítását is), és biztosíthatja személyi-
ségvizsgálatainknak minden esetben ugyanazt a kívánatos *teljességét*.
Természetesen a nem a *pillanat ihlete* szerint változó kérdésfeltevések
sora a leggondosabban *előkészíthető* és *módszeresen* fölépíthető is: ezek
a követelmények csak sokkal kevésbé érvényesülhetnek a *szabad* be-
szélgetések során. Végül nagy előnye e módszernek a *tömegvizsgálatban*
való sikeres értékesítés lehetősége. Kérdés-sorozatainknak tömegvizsgá-
latban való megfelelő felhasználása egyenesen új előnyökkel jár: az
egyen, ha *tömegben* van, és ha zavartalanul *írhat* — ahelyett hogy *egye-
dül* és közvetlen hangos *szóval* kellene vallania — általában jóval *meg-
bízhatóbban*, gondosabban, de *bátrabban*, igazabban és mélyebbről is
hajlandó magát leleplezni. Amit élő szóban, a kísérletvezetővel való
beszélgető szembenállásban, ki nem mondana, azt — látva azt is, hogy
a *többiek* is írják — leírja, mert a mintegy belőle kikívánckozó, sokszor
egyenesen könnyítő, és önmaga előtt, a saját számára is érdekes ön-
vallomásnak így sokkal *kevesebb benső gátja* van lelkében: az író sok-
kal kevésbé fészélyezi szégyenlősség, morális gátoltság, sértődékeny
önérzet stb., mint beszélgetőt, és jobban érvényesül az a törekvése, hogy
önmaga is minél jobban láthasson bele sajátmagába. Természetesen, a
tömegvizsgálat után még mindig megmarad lehetősége annak is, hogy,
kiegészítésül, *szóbeli* külön-külön beszélgetést is folytassunk kísérleti

⁷⁾ Ezek eredményeit nyomtatásban még nem közöltem. Ismertettem két, jegy-
zetben már említett előadásban: Budapesten, 1939. dec. 9-én, Kassán, 1940. január
26-án. — Ujabb előadásokat tartottam e tárgykörből a *Honszeretet* egyesületben
(1940. ápr. 26. és máj. 3.), valamint a kassai *Istituto italiano di cultura* ban (1940.
máj. 1.); az utóbbi előadás magyar és olasz egyéneken végzett kísérleti személyi-
ségvizsgálataim eredményeit hasonlította össze.

⁸⁾ *Magy. Psychol. Szemle*, 1937. és *Új Élet Felé*, 3. sz.

személyeinkkel. Így a legteljesebb személyiségképhez juthatunk el. A kevésbé tapasztalt kísérletezőt azonban a magunk részéről inkább óvjuk az ilyen kiegészítésektől: a kísérleti személy gyakran hajlamos az írásban már megtett és jellemző vallomásainak mintegy szépítgető mentegetésére, az önérdektől, hiúságtól diktált félremagyarázásokra, stb. (Jó pszichológusnak, persze, igen hasznosak ezek a szóbeli beszélgetések is: amíg ő tudja irányítani azokat, a kellő tapintattal, feszélyezetlenséggel, bátorító hatással, bizalmat keltően.)

Legelső ilyenemű (tehát fajtaléktani) személyiségvizsgálati kísérleteink igen világos és *meglepően éles* különbségeket domborítottak ki zsidó fajtájú és különböző egyéb fajtájú iskolai növendékek jellegzetes személyiségjegyei között. Az ily vizsgálatok alapján a magyarországi zsidó ifjúság lelki személyiségéről nyerhető igen határozott körvonalú, éles képet, rövid összefoglalásban, az elmúlt nyáron *Zürichben*, 1939. augusztus utolsó napjaira meghirdetett, de a háborús hangulat miatt már csak szűkebb keretek között megtarthatott *nemzetközi pszichotechnikai értekezleten* ismertettem; ezúttal mind ezt a problémát, mind a hazai nemzetiségek különböző egyéb fajtájú diákjai között talált — és részben nagy pedagógiai érdekű — különbségek ismertetését mellőznünk kell. (Folytatjuk.) Boda István.

Régiek mai szemmel.

V. Berzeviczy Gergely.

Egbenyuló hegyek alján, a lengyel földre kiszökő Poprád partján született, élt és halt meg másfélszáz esztendő ködbevesző multjában Berzeviczy Gergely. Ósi magyar család sarja. Egész életében csak tanult és dolgozott, utazott, olvasott és írt egyetlen nagy cél érdekében: hazája gazdasági fölemeléséért. Nem álltak rendelkezésére hatalmas előtanulmányok, rendszerbe szedett statisztikai kimutatások, nem élesztette szelleme tüzének lobogását sem fölfigyelő kor, sem jóakarató uralkodó. Elődtelenül és magányosan szemlélte a 18. század végén és 19. század elején a kiterébélyesedő gazdasági életet és megérezte benne a jövőendő igazságát: a magyar csak akkor maradhat meg, élhet és fejlődhet tovább országában, ha megértve az idők szavát és kihasználva hazájának kedvező földrajzi helyzetét s természeti kincseit, okszerű földművelésbe fog, iparosodik, kereskedelmet űz.

A kor, amelyben élt, Metternich és a szent szövetség elnyomó, szabadságellenes törekvéseivel volt tele. Minden új eszmében, lett légyen az polgárosulás vagy gazdasági reform, forradalmi törekvést szimatoltak a bécsiék és makacsul ellene szegültek még saját érdekeiknek is, ha azzal a tervvel, amelyet felvetettek, Magyarország viszonyainak megjavítása volt kapcsolatos. Berzeviczy születésének évében, 1763-ban, még élénken él az osztrákok emlékezetében Rákóczi kuruckora. Ifjúságára esik a Martinovics-féle alaktalan kavargás, amit kivégzések sorozatával fojtott vérbe a császári hatalom, férfikorára pedig a napoleoni háborúk-